

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์

“หิริธมฺม — ธรรม คือ หิริ ความละอายต่อบาป”

หิริธมฺม อ่านตามภาษาบาลีว่า **หิ - ริ - ดำ - มะ** มาจากคำว่า **หิริ** (ความละอายต่อบาปหรือละอายต่ออกุศลทั้งหลายทั้งปวง) กับคำว่า **ธมฺม** (สิ่งที่มีจริง) รวมกันเป็น **หิริธมฺม** เขียนเป็นไทยได้ว่า **หิริธรรม** แปลว่า **สิ่งที่มีจริง** คือ **หิริ** ซึ่งเป็นความละอายต่อบาปหรือละอายต่ออกุศลทั้งหลายทั้งปวง เป็นสภาพธรรมฝ่ายดีที่เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่รังเกียจหรือละอายต่อสภาพธรรมฝ่ายที่ไม่ดี มีการถอยกลับจากสภาพธรรมฝ่ายที่ไม่ดี และไม่กระทำสิ่งที่ไม่ดี เมื่อธรรม คือ หิริเกิดขึ้นกับจิตขณะใด จิตขณะนั้นก็เป็นจิตที่ดีงาม ไม่เป็นอกุศลเลย

ข้อความในปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ธรรมสูตร แสดงความเป็นจริงของธรรม คือ หิริ ไว้ดังนี้ “**ข้อที่อันบุคคลละอายด้วยสิ่งที่ควรละอาย คือ ละอายต่อความเกิดแห่งอกุศลธรรมอันลามก ท่านเรียกว่า หิริ**”

ข้อความในอัฐฐสาลินี อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณีปกรณ์ แสดงความเป็นจริงของธรรม คือ หิริ ไว้ดังนี้ “**การที่บุคคลก้าวลงสู่ธรรม คือ ความละอายภายในแล้ว ไม่ทำบาปเหมือนคนฉลาดไม่จับก้อนเหล็กเย็น ที่เปื้อนคูถ เพราะความรังเกียจ**”

พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เป็นคำอนุเคราะห์เกื้อกูลให้พุทธบริษัทมีความเข้าใจถูกต้อง เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตในชีวิตประจำวัน เพื่อมีความประพฤติที่ดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จนกระทั่งสูงสุด คือ สามารถดับกิเลสทั้งหลายได้อย่างหมดสิ้น ซึ่งจะเป็นอย่างนี้ได้ ต้องมีปัญญาความเข้าใจถูกต้อง ก็จะเห็นความน่าอัศจรรย์ของปัญญาได้ว่า สามารถดับกิเลสได้จนหมดสิ้น **พระอริยบุคคลทั้งหลายในอดีตก่อนที่ท่านจะได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรมดับกิเลสได้ตามลำดับขั้นนั้น กิเลสที่ท่านได้สะสมมา ก็ยังมีอยู่ ยังเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย แต่เมื่อใดที่ปัญญาเจริญขึ้นคมกล้าขึ้น จนกระทั่งถึงขั้นที่จะดับกิเลสได้ ก็สามารถดับกิเลสได้ตามลำดับ กิเลสที่ดับได้แล้วก็จะไม่เกิดอีกเลยในสังสารวัฏฏ์ และผู้ที่จะไม่มีการเกิดใดๆ เลยนั้น คือ พระอรหันต์ ดังนั้น ตราบใดก็ตามที่ยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม**

ดับกิเลสได้ตามลำดับ ความประพฤติที่ไม่ดีประการต่างๆ ก็ย่อมจะมีได้มากบ้างน้อยบ้าง เป็นไปตามการสะสมของแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นจะได้รับการขัดเกลาด้วยพระธรรมหรือไม่ จึงเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลจริงๆ

ประโยชน์จากการได้ฟังพระธรรม คือเข้าใจถูกเห็นถูกว่า มีแต่ธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริงเท่านั้นที่เกิดขึ้นเป็นไป ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เมื่อประมวลแล้ว ก็ไม่พ้นไปจากความเกิดขึ้นเป็นไปของธรรมที่เป็นนามธรรม (จิต : สภาพธรรมที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งอารมณ์ และเจตสิก : สภาพธรรมที่เกิดประกอบพร้อมกับจิต) กับ รูปธรรม เท่านั้น ไม่พ้นไปจากนี้เลย แต่ก็ไม่รู้ความจริงว่าเป็นธรรม จนกว่าจะได้ฟังพระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง

สิ่งที่น่าพิจารณาคือความเป็นจริงของธรรม เป็นจริงอย่างไรก็เป็นจริงอย่างนั้น จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น จะเห็นได้ว่าขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปนั้น จะไม่ปราศจากธรรมฝ่ายดีประการต่างๆ รวมถึง หิริ ซึ่งเป็นธรรมที่ละอายต่อบาปหรือละอายต่อกุศลทั้งหลายทั้งปวง ทำให้เข้าใจได้ว่าในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือเกื้อกูลให้สิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่น มีเมตตา ความเป็นมิตรเป็นเพื่อนกับผู้อื่น การไม่โกรธผู้อื่น การให้อภัยในความประพฤติไม่ดีของผู้อื่น การวิริยอุตสาหะจากทุกจริตกรรมประการต่างๆ ตลอดจนถึงการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมอบรมเจริญปัญญา เพื่อความเข้าใจถูกเห็นถูกยิ่งขึ้นนั้น ล้วนเพราะธรรมคือหิริ เกิดขึ้นทำกิจหน้าที่ทั้งนั้น ตรงกันข้ามกับขณะที่เป็นอกุศลอย่างสิ้นเชิง เพราะขณะใดก็ตามที่จิตเป็นอกุศล ขณะนั้นปราศจากหิริ ไม่มีหิริ

สภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับความละอายต่อกุศลทั้งหลายทั้งปวง คือ ความไม่ละอาย (อหิริกะ) เป็นธรรมดาจริง ๆ สำหรับบุคคลที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็ยังมีความไม่ละอายอยู่ในขณะที่อกุศลเกิดขึ้นเป็นไป แต่ที่น่าพิจารณาคือ คฤหัสถ์กับบรรพชิตต่างกัน ความไม่ละอายของคฤหัสถ์ ก็คือชีวิตประจำวันปกติอย่างคฤหัสถ์ แต่ว่าบรรพชิตซึ่งเป็นผู้ที่มีเจตนาที่จะประพฤติดัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิตด้วยฐานะสองอย่าง คือ คณัฏฐะ หมายถึง การศึกษาให้เข้าใจพระธรรม และ วิปัสสนาธุระ หมายถึง การอบรมเจริญปัญญาจนสามารถที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ความไม่ละอายของผู้ที่กระทำความผิดพระวินัยด้วยความจงใจนั้นก็แสดงให้เห็นถึงระดับของความไม่ละอายที่กล้าที่จะกระทำความผิดไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย อันนี้ก็เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของผู้ที่ไม่มีความละอาย สำหรับคฤหัสถ์ที่มีเพศด่า ต่างจากบรรพชิตก็แสดงอยู่

แล้วว่ามีความไม่ละเอียดบ่่อยๆ เดี่ยวอกุศลก็เกิดขึ้นเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ในชีวิตของคฤหัสถ์
อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็จะประมาทอกุศลไม่ได้เลยทีเดียว แต่ผู้ที่มีเจตนาที่จะสละหมด
ทุกสิ่งทุกอย่างในเพศคฤหัสถ์ทั้งทรัพย์สินเงินทองความสะดวกสบายความติดข้องความเพลิดเพลิน
ในอาหารในวัตถุต่างๆ บวชเป็นภิกษุซึ่งเป็นเพศบรรพชิตพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อขัดเกลา
กิเลสอย่างยิ่งตั้งแต่เข้าจนกระทั่งถึงหลับ ถ้าเกิดมีการจงใจประพฤติไม่เป็นไปตามพระวินัยตามที่ได้
ตั้งใจไว้ก็เป็นผู้ไม่ละเอียดที่ชัดเจนเป็นอย่างยิ่ง **แต่ถ้าเป็นผู้ประกอบด้วยความละเอียด คือ หิริ
แล้ว ก็จะไม่กระทำการสิ่งที่ไม่ดีใดๆ เลย**

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงในขณะที่หิริเกิดขึ้นทำกิจหน้าที่นั้น ก็ย่อมคุมครองให้จิตไม่เป็นอกุศล และ
ในขณะที่กุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความทุกข์ เพื่อความเดือดร้อน ทั้งแก่ตนเองและแก่
ผู้อื่น มีแต่ทำสิ่งที่ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย สภาพธรรมที่จะเป็นเครื่องอุปการะเกื้อกูล
ให้ธรรมฝ่ายดีค่อยๆ เจริญขึ้นนั้น คือ ปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูก จึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องค่อยๆ
สะสมปัญญาไปที่ละเล็กละน้อย **ละเอียดต่อการที่จะไม่รู้ต่อไป** อดทนที่ฟังพระธรรมศึกษาพระ
ธรรม ถ้ามีปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูกเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้ความไม่รู้ ความติดข้องตลอดจนถึง
อกุศลทั้งหลายลดน้อยลง การเห็นโทษของอกุศลก็เพิ่มขึ้น ปัญญา จึงเป็นสภาพธรรมที่นำไปสู่
คุณความดีทุกประการ เป็นที่พึ่งในชีวิตได้อย่างแท้จริงไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นก็ตาม.

ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammadhomefellowship.com, โทร. ๐๘๕- ๖๒๑๗๑๐๖